מפניני הפרשה - מאמר

"ויען יוסף ...בלעדי"

מצרים העתיקה הייתה שטופה בעבודת אלילים, עבדה לשמש, ליאור לכבש וכו'. מלאה הייתה בחרטומים ובמכשפים, אצטגנינים ובעלי אוב. הם שימשו כיועציו של פרעה, מעמדם גבוה ופרנסתם הייתה מחצר המלכות.

לילה אחד חלם פרעה חלום כפול שהפעימו את רוחו ובבוקר הוזעקו כל חרטומיו וחכמיו, שמעו ממנו את החלום, ניסו לפתור - אבל **"אין פותר אותם לפרעה"** (פרק מא' ח') מפרש רש"י שהיו פותרים, אבל דבריהם לא נכנסו אל ליבו: **"פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס באזניו, ולא היה לו קורת רוח בפתרונם..."**.

לבסוף נזכר שר המשקים ביוסף הנער העברי הנמק בבית הסוהר ואשר פתר במדויק את החלומות שלו ושל שר האופים, ומציע לפרעה להביאו אליו, כדי שיפתור את חלומותיו. פרעה מקבל את הצעתו, ומיד שולחים ומריצים את יוסף מבית הסוהר, מגלחים יפה את שערותיו ומחליפים את בגדיו וכך הוא מובא אל ארמון המלוכה, וניצב לפני פרעה.

עיני כולם נשואות אל יוסף, ואז פרעה המלך האדיר פונה אליו משבח אותו ואומר לו – **"ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופתר אין אתו ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתר אותו"**. (פרק מא' טו').

זו ההזדמנות של יוסף לצאת לחופשי מן הבור – בכל זאת מה עונה לו יוסף? **"בלעדי אלוקים יענה את שלום פרעה"** - מפרש רש"י – **"אין החכמה משלי אלא אלוקים יענה, יתן עניה בפי לשלום פרעה"** – מדוע ענה לו כך? הרי לפניו הזדמנות להגדיל את תלותו של פרעה בו, לאשר שהוא מומחה מאין כמוהו בפתרון חלומות, ולגרום לשחרורו מבית הסוהר!!

יוסף נהג כך, מפני שהוא שייך לעם ישראל, וזו אחת הנקודות המבדילות בינם לבין גויים - עם ישראל נמשלו לירח, שאין לו אור עצמי, והוא מקבל את אורו מהשמש. היהודי יודע שה' יתברך הוא זה שהונן אותו בכל דבר, החוכמה העושר והכבוד, הבריאות האושר והנחת הכל שלו ובא ממנו.

אברהם אבינו שמסר את נפשו על אמונתו, עמד בעשרה ניסיונות קשים, הוא נביא, עשיר ונכבד ומה הוא מרגיש ואומר - **"ואנוכי עפר ואפר"**, משה ואהרון שני ענקי האומה המכונים: **"תאומי צביה"**, נצח והוד, ומה הם אומרים - **"ונחנו מה"**. דוד המלך נעים זמירות ישראל, הרגל הרביעית במרכבה העליונה מה אומר – **"ואני תולעת ולא איש"**.

לעומת זאת פרעה מלך מצרים, נבוכדנצר מלך בבל וחירם מלך צור, עלתה להם גדולתם לראשם ועשו את עצמם אלוהות. ואלכסנדר מלך מוקדון הורה להכין פסל בדמותו, כשהוא מחזיק בידו את כדור הארץ.

כמה גדול המרחק בין אומות העולם לבין היהדות האצילה. יעקב אבינו בחיר האבות – "דמות האדם שבמרכבה העליונה" אומר בענווה "קטונתי" ומצווה את בניו שלא יקברו אותו אפילו זמנית במצרים כדי שלא יעשו אותו בעל כורחו אחרי פטירתו לעבודה זרה.

משה רבנו אבי הנביאים, וכאשר מודיע לו ה' על השליחות להוציא את בני ישראל ממצרים מבקש – "שלח נא ביד תשלח".

לכן כל אדם יחליט לאיזה צד הוא שייך, לצד של פרעה או של יוסף. ונזכור את הגמרא במסכת חולין דף פט. **"אמר הקב"ה לישראל, חושקני בכם, שבשעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטים עצמכם מלפני"**.

בין אדם לחבירו

מעלתם של תלמידי חכמים גדולה מאוד, ובזכותם יורד לעולם שפע קדושה וטהרה ומרבים שלום בעולם כפי שמובא בתנא דבי אליהו: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר "ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך יהי שלום בחילך שלווה בארמנותיך..."

מצוות עשה לקום לפני כל חכם אפילו אם אינו זקן (בגיל), ואפילו אינו רבו, וכן מצווה לקום מפני שיבה כלומר אדם בן שבעים ומעלה, ואפילו אם הוא עם הארץ, ובלבד שאינו רשע מפני שאם כן בכך מנע עצמו מכבוד.

שואל ומשיב

שאלה: פרי שיש ספק אם ברכתו היא "פרי העץ" או "פרי האדמה", האם יש לברך עליו "פרי האדמה" או "שהכל"?

תשובה: מובא במשנה מסכת ברכות דף מ. ביחד על פירות האילן "בורא פרי האדמה" יצא, ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא, ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא. ובגמרא אמרו, מאן תנא שעיקר פירות האילן מן האדמה? אמר רב נחמן בר יצחק, רבי יהודה היא, ומביא ראיה לכך ממשנה במסכת ביכורים. הרי"ף והרא"ש והתוספות והרשב"א והמאירי ורבינו יונה פסקו להלכה כמשנה זו – שאם ביחד על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא. וכן פסקו עוד פוסקים ראשונים רבים, וכן פסקו הטור והשו"ע בסימן רו' סעיף א'. וכתב מרן הבית יוסף, שהפוסקים פסקו להלכה כדעת רבי יהודה, מפני שהמשנה כתבה בסתם כמותו.

אבל הרמב"ם בפרק ח' מהלכות ברכות הלכה י' כתב, שאם ביחד על פירות האילן "בורא פרי האדמה" לא יצא, וטעמו, לפי שסובר שבגמרא העמידו את המשנה כרבי יהודה לומר שהמשנה היא דעת יחיד ואין הלכה כן. אולם בכסף משנה שם כתב, מה שכתבתי בבית יוסף הוא לפי הנוסחא שלפנינו לא יצא, אבל מצאתי נוסחא ברמב"ם שאם ביחד על פירות האילן "בורא פרי האדמה" יצא, והיא נוסחא נכונה, שהיא כסתם המשנה. מעתה נראה שגם כשיש ספק אם צריך לברך בורא פרי העץ או האדמה, יש לברך בורא פרי האדמה, ולא לברך "שהכל נהיה בדברו", כי ברכת בורא פרי האדמה מבוררת יותר.

סיכום: פרי שיש ספק אם ברכתו "העץ" או "אדמה", בין אם הספק מצד הדין, ובין אם הספק במציאות, יש לברך עליו "אדמה", ובדיעבד אם ביחד עליו "שהכל" יצא. והנה המנהג פשוט לברך על הבננה "אדמה", וכמו שפסק מרן בשו"ע סימן רג', אף שהדבר שנוי במחלוקת הפוסקים, ורבי יוסף משאש בשו"ת מים חיים (סימן נו) כתב, שפסיקת מרן השו"ע לברך על הבננה בורא פרי האדמה, זה לשיטתו שפסק בסימן רו' שפרי מסופק אם ברכתו בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה מברך עליו בורא פרי האדמה, שאם ביחד על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא. (שו"ת יהוה דעת חלק ו' סימן יג')

מפניני הפרשה - רעיון

מנשה – סור מרע, אפרים עשה טוב

"ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה, כי נשני אלוקים את כל עמלי...ואת השני קרא אפרים כי הפרני אלוקים..." (פרק מא' – נא' נב'). נראה לומר שיוסף לא ללמד על עצמו יצא, אלא על כלל ישראל הקרויים על שם יוסף, כמובא בנביא עמוס פרק ה' טו': **"אולי יחנן ה' אלוקי צבאות שארית יוסף"**. גם בניו של יוסף, מנשה ואפרים הם שני כוחות שהושרשו בכל ישראל. **מנשה** – סור מרע: **"כי נשני אלוקים את כל עמלי"**. **אפרים** - עשה טוב, **"כי הפרני אלוקים"**. ועפ"י הנביא ירמיהו לא' יט' כל ישראל נקראו על שם אפרים, הבן יקיר לי אפרים, ללמדנו שהעיקר הוא החיובי, והאור של התורה, דוחה את חושך הרע.

שני כוחות יש באש – כוח השורף וכוח המאיר, ואת שני כוחות אלו אנו צריכים בשביל עבדת ה' – שריפת וכיליון הרע שבנפש האדם: **"ובערת הרע מקרבך"** וההדרת האור לחדרי חדריו של האדם: **"נר מצוה ותורה אור"** (משלי ו') וכן: נר ה' נשמת אדם, חופש כל חדרי בטן" (משלי כ').

החשמונאים למעשה השתמשו בשני כוחות אלו, באש הקודש ביערו את טומאת היוונים, ובחרב נוקמת נקם ברית כילו אותם. ואחר כך "טיהרו את מקדשך" – והאירו את אור המנורה ואור התורה במקדש ובכל הארץ.

נחלקו בית שמאי ובית הלל, לאיזה משני כוחות אלו עושים זיכרון לדורות בנרות חנוכה. בית שמאי סוברים שתחילה יש לבער הרע, שלא ישאר ממנו אפילו שמץ: "והרשעה כולה בעשן תכלה" לכן לדעתם סדר ההדלקה פותח והולך. לעומתם לדעת בית הלל העיקר זה הארת האור והחושך ממילא יגורש: "ואורה צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום" – ולכן סדר ההדלקה הוא: מוסיף והולך. ישראל נקראים על שם אפרים – לכן נפסק להלכה מוסיף והולך.

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

החייל רס"ר גלעד בן דניאל ושרית אלמליח הי"ד

ויקטור בן שרינה תמאם ע"ה | שמעון בן שלום ושרה גרייידי ע"ה

ראובן חיים בן מעודה התוכה ע"ה | שלום בן שלום כתריאל ע"ה

חנניה בן מזל שבת ז"ל הרב | אבירם אברהם בן זיוה חריב הי"ד

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

יצחק מנחם בן חנה מאיר ז"ל | אברהם (אלברט) בן זהרה ז"ל

רחל בת סוליקא דנינו ע"ה | רבקה פרי בת ג'ונג'ון תפילין ע"ה

פרלה בת זימבול ברסימנטוב ז"ל | שולמית בת מאיר האוזמן ע"ה

נעמי בת רבקה גואטה ז"ל | שושנה גוהרי בת שמעון הכהן ז"ל

בס"ד כו' לחודש כסלו ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גליון מספר 11
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת מקץ
מפטירים
שבת מברכין
"רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן"
(זכריה פרק ב' – יד')

חשמונאים (שעון חורף)

כניסת השבת: 16:25
יציאת השבת: 17:24
זמן רבנו תם: 17:55

ראש חודש כללי ועפ"י שו"ע סימן תכב' ופוסקים אחרונים

מנהגים כיום בראש חודש - יעלה ויבוא

את ראשי החודשים מציינים אנו במספר דברים בתפילה, כפי שיפורט להלן. אחד מהם הוא תוספת הנוסח: "**יעלה ויבוא**" - בתפילות שמונה עשרה (העמידה) ובברכת המזון. השני הוא: "**הלל**" - לאחר תפילת שמונה עשרה בשחרית קוראים את ה"הלל". בהלל מובאים פרקי תהלים שבהם מהללים ומודים לה' על הנהגתו עם עם ישראל ועל הנסים והחסדים הגדולים שהוא עושה עמנו. השלישי הוא "**קריאת התורה**" - בראשי חודשים מוציאים ספר תורה וקוראים בו לארבעה קרואים - במקום שלושה בימות החול. קטע הקריאה עוסק בקרבן התמיד ובקרבנות מוסף של שבת ושל ראש חודש. הרביע הוא: "**מוסף**" - לאחר אמירת "אשרי", "ובא לציון", אומר שליח הציבור קדיש. לאחר מכן חולצים את התפילין, וכל הציבור מתחיל להתפלל תפילת מוסף ביחד, תפילה זו כוללת שבע ברכות. בנוסח התפילה אנו מזכירים את קרבנות המוסף שהיו מקריבים באותו יום.

פסיקת מרן להלכה בשו"ע

מרן בשו"ע אורח חיים סימן תכב' סעיף א' פסק להלכה שבתפילת ערבית, אם אדם לא הזכיר בראש חודש "יעלה ויבוא" אינו חוזר על תפילתו, מפני שאין מקדשים חודשים בלילה, אבל אם האדם לא הזכיר בתפילת שחרית או מנחה עליו לחזור על תפילתו.

ערבית, שחרית ומנחה – מתפלל שמונה עשרה ברכות, ואומר "יעלה ויבוא" ב"רצה". ואם לא אָמְרוּ בערבית – אין מחזירין אותו, בין שר"ח יום אחד בין שהם ב' ימים, מפני שאין מקדשין את החדש בלילה . אבל אם לא אָמְרוּ שחרית ומנחה – מחזירין אותו. ואם נזכר קודם שהתחיל "מודים", אומר במקום שנזכר. ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל "מודים": אם נזכר קודם שהשלים תפילתו, חוזר ל"רצה". ואם לא נזכר עד שהשלים תפילתו, חוזר לראש. ואם הוא רגיל לומר תחנונים אחר תפילתו, ונזכר אחר שהשלים תפלתו קודם שיעקור רגליו – חוזר ל"רצה". הגה: ואם הוא ספק אם הזכיר או לאו, אין צריך לחזור (כל בו הלכות תפלה).

"יעלה ויבוא" היא תפילה מיוחדת בה מבקש עם ישראל מה' יתברך רחמים על ישראל ועל ירושלים, ולהשיב את עבודת הקודש בבית המקדש למקומה. בתפילה זו אומנם לא מוזכר בפירוש עניין חידוש העבודה, זאת מפני שמסדרי התפילה הסתמכו על כך שתוספת זו בתפילה נאמרת בברכת 'רצה' שהיא ברכת העבודה הכוללת בקשה מהקב"ה להשבת העבודה.

'יעלה ויבוא' - עליית הזיכרון לפני ה' מתאימה לפי דברי הגר"א לשמונה הרקיעים שמאחריהם הקב"ה כביכול "**מסתיר את פניו**", כל זמן שעם ישראל מפנה לו עורף (ראה מסכת חגיגה יב:).

כלומר שבני ישראל התרחקו כל כך מהקב"ה בימי ירידתם, ולכן פעולותיו בתוכם אינן נראות עוד לעיניהם בצורה גלויה. אולם בימי ראשי חודשי ובמועדים, כאשר עם ישראל חש ביתר שאת את תשוקתם אל הקב"ה, הם מתפללים שזכרונם וזכרון האבות וזכרון כל זכויותיהם יפרוץ את כל הרקיעים ויעלה לפני ה' יתברך לפייסו, ולזכור את עם ישראל ולהושיעם ולזוכרם לטובה ולברכה.

ספר אשי ישראל

להלן לקט הלכות מעשיות בעניין מי ששכח לומר 'יעלה ויבוא' כפי שהובאו בספר 'אשי ישראל' בפרק לט'.

סעיף יח' - שכח לומר "יעלה ויבוא": אם היה כן בתפילת מעריב של ראש-חודש, ונזכר לאחר שאמר "השם" של סיום ברכת "המחזיר שכינתו לציון" – אינו חוזר, ואף כשראש-חודש ב' ימים.

ואם היה כן בשחרית ומנחה, דינו כדלהלן: אם נזכר קודם שסיים את ברכת "המחזיר שכינתו", יאמר "יעלה ויבוא", ויחזור ל"ותחזינה עינינו" (ואם נזכר לאחר תיבת "השם" שבסיום הברכה, יאמר "למדני חוקיך", "יעלה ויבוא" ו"ותחזינה", כדלעיל).

סיים את הברכה – יאמר במקומו וימשיך "מודים". ואם כבר התחיל "מודים" – כל זמן שלא סיים את התפילה יחזור ל"רצה". ואם סיים את התפילה (וסיום התפילה היינו לאחר שאמר "אלוקי נצור" ו"יהיו לרצון" וגו', אף על פי שעדיין לא פסע) – יחזור לראש התפילה. וכשחוזר להתפלל, יחזור ויאמר שנית גם "ה' שפתי תפתח".

סעיף יט' - גם בספק אם הזכיר "יעלה ויבוא" צריך לחזור ולהתפלל, אלא שאם ברור לו שהיה בדעתו להזכיר בתפילה כפי שצריך, ואחר התפילה מסתפק: אם נתעורר הספק מיד לאחר התפילה – יש לחזור ולהתפלל, ואם לאחר זמן – תולים שאמר "יעלה ויבוא", ואינו חוזר להתפלל.

סעיף כא' - אם שכח "יעלה ויבוא" בתפילת שחרית, ונזכר אחרי שכבר התחיל מוסף: אם עדיין לא התחיל את הברכה האמצעית, ימשיך את התפילה כתפילת שחרית ("אתה חונן" וכו'), ויזכיר יעלה ויבוא ב"רצה".

ואם סיים תפילת מוסף, או שנזכר לאחר שהתחיל את הברכה האמצעית של מוסף – יחזור להתפלל שחרית, וְיַתְּנֶה שאם אינו חייב, תהיה התפילה בתורת נדבה (ויש הסוברים שגם יחזור להניח תפילין).

ובשבת יחזור להתפלל ולא יַתְּנֶה. ואם היה כן לאחר שעבר זמן תפילת שחרית – יתפלל פעמיים מנחה, ובתפילה השנייה יַתְּנֶה.

סעיף כג' - אם שכח לומר "יעלה ויבוא", ונזכר כשעומד בסיום התפילה (קודם שעקר רגליו) – שדינו לחזור ל"רצה" (כנזכר לעיל בסעיף יח) – ושומע קדושה או קדיש: יש הסוברים שלא יענה לקדושה כדי שיוכל לחזור ל"רצה", אלא ישתוק ויקשיב לשליח הציבור, ויש הסוברים שרשאי לענות לקדושה וקדיש, ואחר כך יחזור ל"רצה".

פינת העורך

יעקב אבינו מבקש מבניו לפני הליכתם שנית לשבור אוכל ממצרים: "קחו מזמרת הארץ בכליכם" (פרק מג' – יא') רבי נחמן מברסלב, מפרש "מזמרת הארץ" - מנגינת הארץ. אם כן, אומר יעקב לבניו, ערב ירידתם השנייה למצרים: קחו לפחות עמכם מניגוני ארץ ישראל, כדי שלא תסיחו דעתכם מארץ האבות, בימים שאתם שוהים הרחק ממנה. אכן, בכל מקום בעולם קיימת זיקה הדדית בין האווירה והנוף לבין הניגונים המושרים על ידי התושבים. וכשם שהאווירה והנוף מאצילים ומשפיעים על התהוות הניגונים, כך מעורר הניגון המושר בארץ את הרגשת ריח הארץ.

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב למאיר ושירה שמלוב הי"ו לרגל נישואיהם. להם ולמשפחותיהם משפחת באסל הי"ו ומשפחת שמלוב הי"ו.

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שתיזכו להקים בית לתפארת ישראל, מלא אהבה ושמחה, נאמן וכשר, המיוסד על יסודות איתנים של אהבת תורה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

ברכות מכל הלב

ברכות חמות מעומק הלב וברכת מזל טוב לרזיאל ויערית לוי הי"ו לרגל הולדת בתם אבישג הי"ו ולכל משפחותיהם הי"ו.

יהי רצון מלפני שוכן מרומים שתיזכו לגדלה עם כל יוצאי חלציכם באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

ספק ברכות להקל – חלק א'

מקור בתלמוד

מהגמרא במסכת ברכות דף לג. עולה שהמברך ברכה שאינה צריכה עובר איסור מהתורה של לא תשא את שם ה' את שם ה' אלוקיך לשוא: "...**ואמר רב ואיתימא ריש לקיש, ואמרי לה רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: כל המברך ברכה שאינה צריכה - עובר משום: לא תשא!...**"

רי"ף

הרי"ף במסכת ברכות ו. (בדפי הרי"ף) פסק שאדם שבירך ויש ספק אם יצא ידי חובת הברכה, אינו חוזר לברך – משום שבספק מדרבנן פוסקים להקל: "...**אלא היכא דנקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ולא איפשיטא ולקולא עבדינן ולא מהדרינן ליה דספיקא דרבנן לקולא...**"

תוספות

אולם התוספות במסכת ברכות דף יב. בד"ה "לא לאתויי נהמא" חולקים על דעת הרי"ף ולדעתם בספק כזה צריך לחזור ולברך: "**לא לאתויי נהמא - ופירש רב אלפס השתא דלא אפשיטא בעיין אזלינן לקולא ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ור"י היה אומר לחומרא דצריך לברך פעם אחרת...**"

רמב"ם

הרמב"ם בהלכות ברכות פרק א' הלכה טו' פסק להלכה, שהמברך ברכה שאינה צריכה, הרי הוא נושא שם ה' לבטלה והרי הוא כנשבע לשוא. "**כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לשוא והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן, התינוקות מלמדין אותן הברכות כתיקונן ואף על פי שהן מברכין לבטלה בשעת לימוד הרי זה מותר ואין עונין אחריהן אמן, והעונה אחריהן אמן לא יצא ידי חובתו**".

שיטה מקובצת

בשיטה מקובצת מסכת ברכות דף לג. כתב שהמברך ברכה שאינה צריכה, אינו עובר על איסור "לא תשא" מדאורייתא, אלא מדרבנן, ומביא ראיה לדבריו מהגמרא במסכת ברכות דף כא. שמי שיש לו ספק אם אמר אמת ויציב שזו חובה מהתורה, כי מזכיר בה יציאת מצרים, צריך לחזור ולומר, ואם יש חשש שעובר איסור מהתורה של "לא תשא", לא היה צריך לחזור ולברך: **כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא וכו'. פירוש מדרבנן קאמר ואסמכתא בעלמא הוא. והכי משמע ממאי דאמרינן לעיל בפרק מי שמתו ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת ויציב מאי טעמא אמת ויציב מדאורייתא. ואי אמרת ברכה שאינה צריכה אסורה מדאורייתא הרי מכניס עצמו בספק איסורא דאורייתא ועדיף ליה דלא לימא כלל בספק לו שאינו אלא שב ואל תעשה מלעבור בספק לאו דאורייתא. אלא ודאי מדרבנן הוא וטוב לו שיוציא עצמו מספק דאורייתא אף על פי שעובר בספק איסורא דרבנן**".

הרב יצחק יוסף

הרב יצחק יוסף כתב בכתב עת "זכור לאברהם", שאומרים ספק ברכות להקל (ולא לברך), אפילו כשיש ספק ספיקא, משום שהאיסור "לא תשא" הוא חמור מאוד שכאשר אמרו הקב"ה הזדעזעה כל הארץ.

"**ויש להוסיף, דאף דסמכינן שפיר בכל התורה כולה אספק ספיקא, וכן פסקינן על פי רוב פוסקים, מה שאינו כן גבי ספק ברכות, היינו משום דלא מצינו שנזדעזעה ארץ ישראל ת"ק פרסה על ת"ק פרסה אלא בלאו דלא תשא, וכיון דלאו חמור הוא, לכן החמירו בו אף בספק ספיקא, ואף במקום שרוב הפוסקים פסקו לברך**".

רמב"ם

הרמב"ם בהלכות ברכות פרק ח' הלכה יב' פסק: "**כל הברכות האלו אם נסתפק לו בהם אם בירך או לא בירך אינו חוזר ומברך לא בתחילה ולא בסוף, מפני שהן מדברי סופרים...**"

כסף משנה

הכסף משנה בהלכות ברכות פרק ח' הלכה יב' הדגיש שלדעת הרמב"ם מצוות ברכת המזון אחרי האכילה היא מהתורה, אבל ברכה "מעין שלוש" היא מדרבנן ולכן מי שיש לו ספק אם בירך או לא אינו חוזר לברך.

"...**כבר כתב רבינו פ"ד שברכה שאינה מן התורה אינו חוזר ומברך מספק ודייק רבינו לכתוב כל ברכות האלו דמשמע דוקא אלו האמורים בפרק זה שהן מדרבנן אינו חוזר ומברך לא בתחילה ולא בסוף אבל ברכה שלאחר המזון שהיא מדאורייתא חוזר ומברך וכמו שכתב בסוף פרק ב'. ומשמע שהוא סובר שאפילו ברכה מעין שלוש אינה מן התורה ואפילו על המחיה ולפיכך כתב בסוף פרק ב' דין נעלם ממנו ולא ידע אם בירך לאחר המזון חוזר ומברך קודם שכתב ברכת חמשת מיני דגן שבפרק ג'**".

טור

הטור בסימן רט' כתב שנראה לו שהכלל ספק ברכות להקל מתייחם, רק לספק שהתעורר לגבי הברכה הראשונה, אבל לגבי המצווה לברך את כל הברכות "מעין שלוש" אחרי אכילה משבעת המינים היא מהתורה ולגבם לא אומרים ספק ברכות להקל.

"**כתב הרמב"ם ז"ל כל הברכות כולן אם נסתפק אם בירך אם לאו אינו חוזר ומברך לא בתחילה ולא בסוף מפני שהם מדברי סופרים ונראה דווקא ראשונה שהיא מדרבנן דנפקא לן מסברא שאסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, אבל ברכה אחרונה מעין שלוש של שבעת המינין דאורייתא היא דמסמיך ליה אקרא חוזר וכן נראה מדברי הלכות גדולות**".

פסיקה להלכה בשו"ע

מרן פסק להלכה בשו"ע בסימן רט' סעיף ג' שרק מצוות ברכת המזון היא מהתורה: "**כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו, אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף, חוץ מברכת המזון, מפני שהוא של תורה**".

כן פסק להלכה בשו"ע סימן רטו' סעיף ד' שהמברך ברכה שאינה צריכה עובר על איסור "לא תשא" מהתורה: "**כל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא שם שמים לשוא, והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן**".

משנה ברורה

משנה ברורה סימן רט' ס"ק ט': "**כל הברכות וכו' - משום שהן מדברי סופרים וספיקא דרבנן לקולא ועיין לעיל סימן קס"ז ס"ט במשנה ברורה**". בשו"ע בסימן קסז' סעיף ט' פסק מרן: "**אם הוא מסופק אם בירך המוציא אם לאו, אינו חוזר ומברך**".

שם במשנה ברורה בס"ק מט' כתב, שבמקרה עליו אומרים ספק ברכות להקל, גם אם האדם ירצה להחמיר ולברך, אינו רשאי.

"**אינו חוזר ומברך - כשיאכל עוד, דברכת המוציא אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא ומטעם זה אפילו אם ירצה להחמיר ולברך גם כן אינו רשאי משום ברכה שאינה צריכה מיהו אם נזדמן לפניו במסיבתו אחד שרוצה לאכול פת נכון שיוציאנו בברכת המוציא**".

במשנה ברורה בסימן רט' ס"ק י' כתב שרבים חולקים על פסיקת מרן שמצוות ברכה אחרונה "מעין שלוש" היא מדרבנן, ולדעתם מצוותה מהתורה, לכן לדעתו במצב של ספק לגבי ברכה אחרונה "מעין שלוש" על אכילת פירות משבעת המינים, על האדם לאכול עוד כזית מהפירות בלי ברכה ראשונה (שהיא מדרבנן) ויברך "מעין שלוש" על הכזית שאכל ויוציא על ידי זה את הספק.

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

בתהלים פרק ב' פסוק א': **למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק**" רש"י מפרש כך: "**למה רגשו גוים - רבותינו דרשו את העניין על מלך המשיח ולפי משמעו יהיה נכון לפותרו על דוד עצמו כעין שנאמר (שמואל ב' ה') וישמעו פלשתים כי משחו ישראל את דוד למלך עליהם ויקבצו פלשתים את מחניהם ונפלו בידו ועליהם אמר למה רגשו גוים ונתקבצו כולם**".

המלבים מקשר את מזמור זה עם המזמור הקודם, ומבאר, שאחרי שביאר בסוף פרק א' את אבדן הרשע שהוא כמוץ נידף ברוח, ללא תקנה, ותקוותו היא רק אם הוא שומר ונוטר את הצדיק, עולה השאלה – אם כן, למה רגשו גוים למרוד במשיח ה' ובישראל עמו, הרי בזה יהיה להם קיום אם יעבדו את ה' ואת דוד מלכו.

"**למה, אחר שבאר אבדן הרשע כי הוא כמוץ אשר תדפנו רוח ואין לו תקוה רק אם הוא שומר את הכר ונוטר את הצדיק, אומר. אם כן, למה רגשו גוים למרוד במשיח ה' ובישראל עמו, הלא אך בזה יהיה להם קיום אם יעבדו את ה' ואת דוד מלכו**".

בהמשך מבאר המלבי"ם שיש הבדל בין גוים ובין לאומים, גוי נקרא קיבוץ של בני אדם בלי הבחנה אם הוא בעל דת או לאו. לעומת זאת בשם לאום נקרא מי שמתאחד תחת דת מיוחד. דוד המלך מציין שהקשר שהתקשרו נגדו היה אלהותיי וגם מדיניי, כמו שכתב "**על ה' ועל משיחו**" - על ה', לפרוק עול הדת ושבע מצות שהכריחם דוד לקיימם.

על משיחו, לפרוק עול מלכותו ועבודתו, והגוים רגשו ברגש ומרד למרוד במלכות בית דוד, והלאומים מצד ענין הדת הגו מחשבות נגד דת ומצות ה'.

"**למה רגשו גוים, יש הבדל בין גוים ובין לאומים, גוי נקרא הקיבוץ מבלי השקף אם הוא בעל דת או לאו, ובשם לאום נקרא מצד שמתאחד תחת דת מיוחד, ומצייר שהתקשרו שהתקשרו נגדו היה אלהותיי וגם מדיניי, כמו שכתוב על ה' ועל משיחו.**

על ה', לפרוק עול הדת ושבע מצות שהכריחם דוד לקיימם, ועל משיחו, לפרוק עול מלכותו ועבודתו, והגוים רגשו ברגש ומרד למרוד במלכות ב"ד, והלאומים מצד ענין הדת הגו מחשבות נגד דת ומצות ה':

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שעל ידי המשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית. ביאר המלבים ששלמה המלך קובע שספרו מתאים ומועיל לכל סוגי בני האדם.

את פסוק ז': "**יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בזו**" מבאר המלבים, בהדגשת ההבדל בין חוכמה כללית לבין חוכמת התורה – חוכמה כללית "...**כל חכמה יש לה התחלה שעל ידה תוודע החכמה וחם יסודותיה...חכמת הטבע מיוסדת על הבחינה והנסיון**".

ואילו חוכמת התורה: "**אבל חכמת התורה וחכמת המדות הנזכרת בספר זה בשם חכמה סתם, התחלותיה לא יודעו במופת השכל והיא מקובלת מה' אשר הכינה וגם חקרה.**

לפי זה את פסוק ח' "**שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך**" מפרש מלבי"ם שבפסוק זה שלמה המלך משיב לאווילים שבזים לחוכמת התורה, ומראה להם שיש יסודות לחקי החכמה, ונתן דוגמא שתתקבל על ידי כולם, והיא "אתה בני שמע מוסר אביך, שהמוסר הראשון שייסר איש את בנו הוא דבר שאי אפשר להטיל בו שום ספק כלל, והוא ברור ומושג בחוש.

ומתוך הכרה וקבלה של דוגמא זו, יתברר שכל חוכמת המוסר היא דבר הנוסד ומושכל בשכל האדם והוא דעת ברור שאין בו ספק כלל, ומתוך כך, יגיע להכרה לא ליטוש את התורה שתלמד אותך אמך, תורת כלל ישראל בכללה שהיא האם הכוללת, אל תטוש, כי יש לה יסוד במוסר ובדעת.

"**שמע, על זה משיב אליהם ומראה כי יש יסודות לחקי החכמה, והתחלות מושכלות אשר יתקבלו בהכרח אל שכל כל אדם, אמר, אתה בני שמע מוסר אביך שבאר אחר זה.**

שהמוסר הראשון שייסר איש את בנו הוא דבר שאי אפשר להטיל בו שום ספק כלל, והוא ברור כדבר המושג בחוש, ומזה יברר שכלל המוסר הוא דבר הנוסד ומושכל בשכל האדם והוא דעת ברור שאין בו ספק כלל, ובזה אל תטוש את התורה שתלמד אותך אמך, או רוצה לומר תורת הכנסיה בכללה שהיא האם הכוללת, אל תטוש, כי יש לה יסוד במוסר ובדעת".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. כמה שנים בסך הכל היה יוסף בבית הסוהר?

א. שנתיים. ב. שבע עשרה שנים.

ג. שתים עשרה שנים. ד. עשרים ושתים שנים.

2. כיצד הגיב יוסף כשראה את אחיו בנימין אחרי פרידה כה ארוכה?

א. נכנס לחדר פנימי ובכה. ב. הושיבו ושמר עליו תמיד לידו.

ג. חיבקו בחום ולחש בסוד שהוא יוסף. ד. התנכר אליו כאילו לא מכירו.

3. כיצד הגיב יוסף כשפרעה שיבח אותו כמומחה לפתרון חלומות?

א. הסביר בענווה כי למד זאת מאביו. ב. הסכים עימו ומתפאר בזה.

ג. הסביר בענווה, שהדבר תלוי באלוקים ולא בו. ד. תשובות א' וג' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש הרמב"ן - כיתות ה' עד ח'

10. יוסף הכיר את אחיו, מדוע לא הכירו האחים את יוסף? (פרק מב')

א. כשעזב אותם עוד לא היה לו זקן. ב. שם מצנפת על ראשו וכיסה פניו.

ג. לא העלו בדעתם שעבד יהיה מלך. ד. תשובות א' וג' נכונות.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. מדוע אסר יוסף דווקא את שמעון?

א. הוא השליך אותו לבור. ב. הוא אמר "הנה בעל החלומות הלזה בא".

ג. כדי להפרידו מאחיו - לוי. ד. כל התשובות נכונות.

5. מדוע את "אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה" (פרק מא')?

א. לחסוך בזמן ההובלה למחסנים. ב. לחסוך במחיר ההובלה למחסנים.

ג. לשמור את התבואה שלא תתקלקל. ד. כל התשובות נכונות.

6. מדוע מברך יעקב את בניו היורדים למצרים בשם "אל שדי"? (מג')

א. שדי בנתינת רחמיו כדי להינצל ולהצליח. ב. שיאמר די לצרותיו.

ג. שהוא כנגד מידת הרחמים. ד. תשובות א' וב' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש האיבן עזרא - כיתות ז' ו ח'

9. מה פירוש דברי שליחו של יוסף: "...וְהוּא נָחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ..." (מד')?

א. לשון ניחוש "לא תנחשו ולא תעוננו". ב. על ידו מבין מכח חכמה והיקש.

ג. לשון ניסיון - ניסה אתכם אם תגנבו את הגביע. ד. תשובות א' וג' נכונות.

ברכות והודעות

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות לימוד והכנה משמעותי וחווייתי לקראת בר מצוה או בת מצוה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות ללימוד תורה משמעותי של אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941